

Sveti na področju socialnega varstva — njihov pomen in naloge

Nika Arko

sekretar Sveta za socialno varstvo LRS

Prve oblike družbenega upravljanja so na področju socialnega varstva nastale že zelo zgodaj. Takoj v prvih povojnih letih so se pri posameznih socialnih zavodih ustanavljali patronati, za katere so delno prevzeli tudi materialno skrb. Iz teh patronatov so se kasneje razvili domovni sveti, ki pa niso mogli prav zaživeti. Nadalje so se že leta 1947 pri izvršilnih ljudskih odborih formirali skrbniški sveti kot posvetovalni organi v skrbniških zadevah. Tudi ti sveti se niso mogli razviti in so sami po sebi prenehali z delom. Državljeni so neposredno sodelovali tudi v raznih komisijah in svetih za varstvo matere in otroka kot koordinacijskih organih za področje zdravstvenega in socialnega varstva. Vse to sodelovanje pa je bilo samo posvetovalnega in kontrolnega značaja. Odločanje je bila izključna pravica izvršilnih odborov in poverjenikov. Prav zaradi tega pa se ti družbeni organi niso mogli utrditi in razviti.

Šele leta 1951 so se družbeni organi na tem področju razvili iz posvetovalnih organov v odločujoče. Dotlej ločeni poverjeništvi za socialno skrbstvo in ljudsko zdravstvo sta se združili v svet za ljudsko zdravstvo in socialno politiko. Vodstvo teh upravnih panog je prišlo v roke kolektivnih državno-družbenih organov. V strukturi ljudskih odborov pa še ni bilo bistvenih sprememb, ostali so še izvršilni odbori z vsemi svojimi pristojnostmi. V delu teh svetov je prevladovala administrativna funkcija, ki še ni bila ločena od upravno politične. Šele leta 1952 so sveti postali upravno politični organi ljudskih odborov. V njih se je uresničilo načelo, da delovno ljudstvo izvršuje oblast tudi z neposredno udeležbo v organih uprave. Zato so se ti sveti organizirali kot kolektivni organi s pravico, da vodijo upravno panogo, kateri načelujejo. Njihova osnovna naloga je v izvrševanju zakonov in drugih predpisov iz pristojnosti ljudskega odbora ter v izvrševanju predpisov ljudskega odbora, smernic in navodil zveznih in republiških organov. Pripravljanje in sestavljanje predlogov za predpise in druge akte, ki jih sprejema in izdaja ljudski odbor. Določanje splošnih smernic za delo v upravnih organih, zavodih in službah iz delovnega področja sveta. Predlaganje, ustanavljanje, združevanje in ukinjanje samostojnih zavodov, določanje predlogov za predračun dohodkov in izdatkov organov zavodov in služb v delovnem področju sveta. Upravljanje vseh izvršilnih zadev, ki so sveti zanje pristojni po zakonih in predpisih ljudskega odbora.

Najprej so se sveti za zdravstvo in socialno politiko ustanovili samo pri okrajnih ljudskih odborih. Njihovo področje dejavnosti je bilo zelo obsežno, zato so se kot pomožni organi ustanovili odbori za zdravstvo, za delo, za splošno skrbstvo in za varstvo matere in otroka. Najbolj so se utrdili zadnji, ki so, kljub temu, da jim je zakon predpisal samo posvetovalno vlogo, pričeli polagoma tudi sami odločati, zlasti v skrbstvenih zadevah.

Z novo občinsko ureditvijo pa je skoro vsa socialna služba prešla v pristojnost občinskih ljudskih odborov. Zato sta se za to področje predvidela pri občinah dva sveta, in sicer: svet za varstvo matere in otroka in svet za socialno varstvo. Ker si je vsaka občina s svojim statutom sama predpisala organizacijo in določila število svetov, je danes pri raznih občinah različno število svetov.

Že odbori za varstvo matere in otroka so pokazali, da je to dejavnost potrebno obravnavati enotno, da se ne morejo reševati vprašanja socialnega varstva matere in otroka brez povezanosti z zdravstvenim varstvom in da je prav tako potrebno koordinirati določena vprašanja z vzgojnega področja. Nadalje se je pokazalo, da otrok in mati nista nekaj izoliranega, temveč da živita v družini in da lahko govorimo o varstvu otroka predvsem v zdravi družini, ki ima pogoje, da mu omogoči pravilen telesni in duševni razvoj. Zato se je družbeno varstvo matere in otroka že dejansko razširilo na vprašanje varstva družine in bo v bodoče potrebno spremeniti tudi naziv sveta za varstvo matere in otroka, in sicer v svet za vprašanje varstva družine.

Z novo ureditvijo so si tudi okrajni ljudski odbori sami s svojim statutom predpisali notranjo organizacijo. Zato je število svetov pri posameznih okrajih različno.

Po anketi o številu svetov na področju zdravstva in socialnega varstva imamo v Sloveniji v 11 okrajih ustanovljenih 30 svetov na področju zdravstva in socialne politike. V teh svetih sodeluje 270 članov, od tega je 21% žena. Najvišji odstotek žena je v Kočevju (39%), najnižji pa v okraju Ljubljana (8%).

Na svojih sejah so okrajni sveti obravnavali predvsem problematiko v zvezi z novo občinsko ureditvijo, niso se pa še v celoti vživeli v svojo vlogo, ki so jo z novo ureditvijo dobili, in to predvsem v proučevanje stanja ter usmerjanje politike zdravstvenega in socialnega varstva v okraju.

Poleg svetov pri 10 okrajih deluje še 18 komisij, v katerih sodeluje večje število državljanov.

V 130 občinah dela za področje zdravstva in socialnega varstva 360 svetov. Od tega je 82 svetov za zdravstvo, 77 svetov za varstvo matere in otroka, 67 svetov za socialno skrbstvo, 60 svetov za delo in delovna razmerja in 74 svetov, kjer je združeno področje zdravstva in socialnega varstva oziroma dela in socialnega varstva. V teh svetih sodeluje 2739 državljanov, pri vsaki občini povprečno 22. V svetih deluje 32% žena, najnižji je odstotek v okraju Kranj (11%), najvišji pa v okraju Ptuj (43%). Poleg svetov dela v občinah še 112 komisij. Te številke nam govore o širokem sodelovanju delovnih ljudi pri reševanju vprašanj zdravstvene in socialne službe. Podružajbljeno izvrševanje te službe je zanesljivo jamstvo, da se bodo ta vprašanja pravilno in uspešno reševala.

Povsod si sveti še niso na jasnem, kakšna je njihova naloga, zato si oglejmo, kakšne naloge ima pri občinskem ljudskem odboru svet za varstvo matere in otroka ali bolje rečeno svet za vprašanje varstva družine.

Po 26. členu zvezne ustave in ustreznih členih republiških ustav sta zakon in rodbina pod zaščito države, mladoletniki pa so pod posebnim varstvom države.

To posebno družbeno varstvo narekuje skrb in odgovornost celotne družbe za zdrav, duševno in telesno sposoben naraščaj.

Prva leta po vojni smo skrb za družino nekoliko zanemarili oziroma smo bili mnenja, da sta središče družbenega varstva samo mati in otrok. Naše izkušnje in znanstvena dognanja pa so nam pokazala, da je za pravilni otrokov razvoj najboljše, da raste in se razvija v popolni, na socialističnih temeljih osnovani družini. Pokazalo se je, da največ družbeno neprilagodljivih otrok izhaja iz nepopolnih družin. Zato se je v zadnjih letih že preusmerila družbena skrb v varstvo družine kot celote.

Skrb za družino se je po zadnji vojni tudi močno razvila v zapadnih kapitalističnih deželah, kjer se z varstvom družine pečajo posebni državni organi, v nekaterih državah obstoje za to celo posebna ministrstva. Poleg državnih organov pa je za varstvo družine osnovanih tudi večje število društev, ki so združena v mednarodno organizacijo za varstvo družine s sedežem v Parizu. Na svojih mednarodnih kongresih in konferencah je ta organizacija obravnavala posebno pereča vprašanja iz tega področja, kot so: stanovanjsko vprašanje, otroški dodatki, razbremenitev žene, sodelovanje staršev in šole itd.

Seveda izhaja pri nas družbeno varstvo iz drugih osnov kot v kapitalističnih deželah, kjer jih k temu sili gospodarski račun in pritisk delavskega razreda. Pri nas izhaja iz osnovnega socialističnega načela, ki je skrb za človeka, njegovo srečo in zadovoljstvo.

Z naglo industrializacijo se je struktura naše družine zlasti v mestih in industrijskih krajih močno spremenila. Postala je manjša, običajno jo tvorijo samo starši in otroci. Vedno več je družin, kjer sta zaposlena oče in mati in ni nikogar doma, ki bi nadziral otroke med njuno odsotnostjo. Zato mora ta nadzor prevzeti družba preko raznih ustanov, kot so: jasli, otroški vrtci, šolske kuhinje, ustanove za šolske otroke. Poleg tega mora družba prevzeti še skrb za uslužnostna podjetja in ustanove, ki razbremenjujejo ženo v gospodinjstvu, ter za ustanove, ki nudijo staršem pomoč pri vzgoji njihovih otrok.

Kot v zdravstvenem, ločimo tudi v socialnem varstvu preventivno in kurativno dejavnost. Prva je iskanje in odstranjevanje vzrokov asocialnih pojavov, druga pa zdravljenje takih pojavov. Na področju preventivnega varstva imajo največji pomen družbene organizacije in društva, ki so pri nas že močno razvila to dejavnost. V kurativnem varstvu pa je socialna služba v upravnih organih in socialnih zavodih. Sveti, kot družbeno upravni organi v občini, pa morajo po svojih članih, ki so predstavniki družbenih organizacij in društev, na eni strani razvijati preventivno dejavnost, na drugi strani pa skrbeti za uspešno in zakonito izvrševanje socialne službe.

Kot vidimo, so naloge teh svetov zelo obsežne in posegajo na družbeno in upravno področje in celo v več panog upravnega področja, tako v socialno,

zdravstveno, prosvetno-vzgojno in tudi gospodarsko. Pri svojem delu si bo zato svet moral pomagati z različnimi metodami dela, kot je skupno razpravljanje prizadetih svetov, n. pr. sveta za zdravstvo, sveta za socialno varstvo, sveta za prosveto in drugih. Skupno proučene predloge bo nato obravnaval ljudski odbor. Preko svojih predstavnikov pa bodo družbene organizacije predložile svetu posamezne predloge, ki jih bo svet po proučitvi nadalje predložil ljudskemu odboru v rešitev, n. pr. ustanovitev šolske kuhinje ali vzgojne posvetovalnice. Prav tako pa bo svet posredoval družbenim organizacijam preko svojih članov sklepe ljudskega odbora, kjer bo pri njihovem izvrševanju sodelovanje teh družbenih organizacij potrebno.

Ogledjmo si še nekaj konkretnih nalog sveta za varstvo matere in otroka oziroma družine. Svet vodi neposredno skrb za otroke in mladino pod posebnim družbenim varstvom, sem spadajo otroci padlih borcev in žrtev fašističnega terorja, otroci in mladina pod skrbništvom, telesno in duševno defektni otroci in mladina, vzgojno zanemarjeni in družbeno neprilagodljivi ter otroci in mladina iz zdravstveno in materialno ogroženih družin. Nadalje organizacija rejniške službe, potem skrb za ustanavljanje in pravilno funkcioniranje mladinskih socialnih zavodov v občini.

Skupno s svetom za zdravstvo bo vodil v občini borbo za znižanje umrljivosti otrok, skrbel za zadostno mrežo zdravstvenih posvetovalnic, za redne zdravniške preglede šoloobveznih otrok in za zdravstvene kolonije.

Skupno s svetom za delo bo proučeval vprašanja varstva žene in mladine v delovnem razmerju in skrbel za zaposlovanje mladine, ki je pod posebnim družbenim varstvom.

Skupno s svetom za prosveto in šolstvo bo obravnaval in reševal vprašanja vzgojnih ustanov, poklicnih posvetovalnic, šolskih kuhinj, letovanj ter strokovnega usposabljanja vzgojnega kadra v socialnih zavodih.

Ker je primerno stanovanje eden od prvih pogojev za zdravo in srečno družino, bo moral svet sodelovati z ostalimi pristojnimi organi v občini tudi pri reševanju stanovanjske politike, da se bodo gradila našim družinam ustrežna stanovanja.

Poleg nalog, ki sem jih naštela zgoraj, pa svet odloča na podlagi zakona o pristojnosti občinskih in okrajnih ljudskih odborov še v sledečih zadevah: po temeljnem zakonu o skrbništvu opravlja skrbstvene zadeve, odreja splošne ukrepe, za varstvo oseb, ki so pod skrbništvom, odobrava važnejše ukrepe skrbnika glede osebe mladoletnika ali njegovega premoženja, določa nagrade skrbnikom, odloča o tožbi, vloženi zoper skrbnikovo ravnanje ali njegove opustitve. Po temeljnem zakonu o razmerju med starši in otroki pa odloča glede odvzema otroka staršem in oddaje drugi osebi ali ustanovi v varstvo in vzgojo. Po zakonu o socialnih zavodih pa opravlja nadzor nad zavodi, ki jih ustanovijo gospodarske in družbene organizacije, in vse ostale naloge, ki spadajo po zakonu v pristojnost nadzornega organa.

Naštela sem najvažnejše naloge, iz katerih smo spoznali, kako izredno pomembno vlogo bodo imeli v občini sveti za vprašanja varstva družin in kako je važno, da se ti sveti ustanovijo pri vsaki občini, da se utrdijo in nadalje razvijejo, ker je to najboljšo jamstvo za uspešno družbeno varstvo družine.

Pri občinskih ljudskih odborih sta za področje socialnega varstva osnovana dva sveta. O nalogah sveta za varstvo matere in otroka oziroma za vprašanja varstva družine, sem govorila prej, zdaj pa si oglejmo še naloge sveta za socialno skrbstvo.

V mnogih občinah je prav ta razmejitev nalog med obema svetoma povzročala veliko težav. Ponekod so bili celo mnenja, da spada varstvo družine v pristojnost tega sveta, ker je ta odločal o denarnih podporah. To pa seveda ne drži.

Svet za socialno skrbstvo obravnava samo socialno varstvo odraslih oseb, in sicer spadajo sem odrasle osebe, ki uživajo varstvo po posebnih predpisih, družine kadrovcev in žrtev fašističnega nasilja, poleg teh pa še vse one osebe, ki so potrebne socialnega varstva, čeprav za to še ni posebnih predpisov.

V zadnjih letih po vojni smo pri nas že lepo razvili družbeno varstvo mladine in imamo pri tem delu tudi že lepe rezultate, ki se marsikje lahko vzporejajo z evropsko višino. Nasprotno pa smo mnogo manj storili za razvoj socialnega varstva odraslih oseb, zlasti velja to glede varstva starih in onemoglih. Ustanavljali smo sicer domove za stare in onemogle ter dajali materialno ogroženim socialno pomoč v denarju ali v naravi. Nismo pa razvili nobenih drugih oblik varstva, za katere bi lahko pridobili tudi družbene organizacije, ki bi pri tem varstvu lahko uspešno sodelovale. Vseh starih in onemoglih ljudi ne moremo namestiti v domove, ker jih niti nimamo dovolj niti ne bi vsem ustrezali. Zato bi morali razviti razne oblike pomoči starim in onemoglim na njihovih domovih. Organizirati bi morali n. pr. v večjih centrih prinašanje hrane na dom zlasti pozimi, pomoč v času bolezni in ostalo pomoč pri urejanju gospodinjskih poslov. Tudi socialno varstvo in rehabilitacija invalidov sta pri nas še vedno pomanjkljiva. Zlasti velja to za duševno defektne osebe. Sicer se rehabilitaciji invalidov v zadnjem času posveča večja pažnja in je zato bil ustanovljen tudi poseben zavod za rehabilitacijo invalidov.

Vidimo torej, da je tudi na področju socialnega varstva odraslih oseb cela vrsta problemov, ki jih bodo morali neposredno reševati občinski sveti za socialno skrbstvo.

Po republiški uredbi o podeljevanju denarnih podpor žrtvam fašističnega nasilja bodo morali zagotoviti denarna sredstva in poskrbeti, da bodo ta sredstva pravilno porazdeljena. Povprečna mesečna podpora je znašala v lanskem letu 2970.— din, kar ne zadošča za preživljanje. Število teh upravičencev je vedno manjše, zato bo svet lahko ostalim določil primernejše višje zneske.

Po zvezni uredbi o denarni pomoči družinam, katerih hranilci so v obvezni službi JLA, bo odločal o upravičenosti do te podpore. Nadalje bo odločal svet v vseh primerih, ki jih določa zakon o pristojnosti občinskih in okrajnih ljudskih odborov po temeljnem zakonu o skrbništvu glede odraslih oseb, ki so pod skrbništvom.

Svet bo izvajal socialno varstvo telesno in duševno defektnih oseb s tem, da bo poskrbel za njihovo rehabilitacijo oziroma jih namestil v ustreznih zavodih.

Tudi skrb za stare in onemogle spada v njegovo področje dela. Prav tako mora skrbeti za vse zdravstveno in materialno ogrožene osebe s tem, da jim bo nudil denarno pomoč.

Svet bo tudi nadzorni organ za občinske socialne zavode. Skrbeti bo moral, da bo v teh zavodih primeren higienski režim in da bodo tudi sicer ustrezali sodobni ureditvi takšnih zavodov. Zato spadajo v njegovo pristojnost vse pravice in dolžnosti, ki jih daje nadzornemu organu zakon o socialnih zavodih.

Kakor vidimo, ima tudi občinski svet za socialno skrbstvo mnogo konkretnih zadev, ki jih mora neposredno reševati.

Pri okrajnem ljudskem odboru pa je za vse področje socialnega varstva formiran en sam svet, ki obravnava iste probleme, kot jih obravnavajo sveti v občinah, vendar pa z drugega vidika. Tu ne gre za neposredno reševanje konkretnih nalog, ker jih ta svet v okraju tudi nima, saj so vse operativne naloge socialne službe prenesene na občine. Svet za socialno varstvo v okraju mora na osnovi dokumentarnega materiala proučevati stanje socialnega varstva v okraju z vsemi problemi in mora na osnovi teh ugotovitev usmerjati politiko socialnega varstva.

Skrbeti mora za koordinacijo dela vseh občinskih svetov na tem področju. Zato bodo morali okrajni sveti dajati občinam priporočila o smernicah dela posameznih socialnih služb. Na primer glede dajanja socialne pomoči, študijskih podpor in plačevanja oskrbnin v socialnih zavodih, kar je trenutno silno različno. Najbolj se to kaže na območju bivšega MLO Ljubljana, kjer so posamezne občine glede tega zavzele različne kriterije. Imamo primere, kjer družine z enakimi dohodki in tudi z enakimi drugimi pogoji za svojca, ki je v socialnem zavodu, plačujejo mnogo več kakor družina v drugi občini, pa čeprav jih loči samo nekaj ulic. Prav tako gre previsoko odmerjanje oskrbovalnine marsikje v dejansko škodo ostalih družinskih članov.

Pri organizaciji socialnega varstva ima zelo važno mesto tudi socialna služba v zavodu. Zato morajo okrajni sveti skrbeti za ustanavljanje novih zavodov, kjer je to potrebno, nadalje za strokovno raven že obstoječih, zlasti pa morajo v teh zavodih utrditi in usposobiti upravne odbore.

Poleg že naštetih nalog pa je izredno važna organizacija preventivne dejavnosti, za kar bo moral svet dajati spodbudo društvom in družbenim organizacijam.

Končno bo moral skrbeti tudi za usposobitev strokovnega kadra, ki dela v upravnih organih in zavodih. Mnogo teh ljudi je z delom v socialni službi šele pričelo, zato nima niti dovolj znanja niti dovolj izkušenj. Treba jih bo usposobiti in to z raznimi seminarji, posvetovanji in instruktažo.

Spričo nujnih in neodložljivih nalog zdravstvene službe je bilo socialno varstvo potisnjeno v ozadje, z ločitvijo teh dveh služb pa se bo tudi socialno varstvo lahko uspešneje razvijalo, zato pa bo potrebno poglobiti široko družbeno dejavnost na preventivnem področju, utrditi delo družbeno upravnih organov pri ljudskih odborih in usposobiti za delo strokovni kader v upravni službi in socialnih zavodih.